

از سال ۷۶ تدریس را آغاز کرده است و حدود ۲۶ سال سابقه خدمت را در کارنامه کاری خود دارد. در طول این سال‌ها حدود ۵ سال در پایه پنجم ابتدایی تدریس کرد، و بعد از آن وارد دوره راهنمایی شده است. او اکنون ۲۰ سال است که در این دوره تحصیلی درس دینی را تدریس می‌کند.

«فریبا حنیفی» سال‌ها رتبه نخست تدریس دینی و الگوهای برتر را در استان کردستان و همدان به خود اختصاص داده و حدود ۵ سال سرگروه ناحیه ۲ همدان و ۵ سال دیگر سرگروه استانی درس دینی در این استان بوده است. با این معلم نمونه، در خصوص تدریس درس دینی و چگونگی رسیدن به این موفقیت به گفت‌وگو نشستیم.

دینی و تدریسی فرا تر از کلاس درس

گفت‌وگو با فریبا حنیفی، دبیر دینی برگزیده

معصومه دیودار

...معلم موفق

با توجه به اینکه سال‌ها تجربه تدریس دینی در دوره راهنمایی را در کارنامه حرفه‌ای خود دارید، از تجربیات عملی موفق خود در این زمینه برایمان بگویید.
در طول سال‌ها تدریس دینی شاهد آن بودم که کتاب معارف مدت زمان طولانی هیچ نوع تغییری به خود ندیده، به طوری که می‌توان گفت دبیرانی داشتیم که هنگام محصل بودنشان همین کتاب‌ها را خوانده بودند. اما با تلاش همکاران و اظهار نظرانی که در این خصوص به دفتر تألیف ارسال کردیم هم‌اکنون شاهد تغییر کتاب درسی دینی هستیم. چنان‌که نام دینی یا معارف نیز به پیام‌های آسمان تغییر کرد.

این امر یکی از عوامل مؤثر در برقراری ارتباط با دانش‌آموز شد؛ چرا که تغییر نام درس دینی به پیام‌های آسمان به خودی خود برای دانش‌آموزان پیام دارد. در نتیجه کتاب معارف از قالب کلیشه‌ای و تمرکز بر اعداد و ارقام در آمد و وارد محتوا و متن زندگی روزمره دانش‌آموزان شد و مورد استقبال قرار گرفت. آیات، کم و مباحث مفهومی تر شدند. در واقع، تدریس از حالت حفظی بودن به درک آیات رسید.

با توجه به اینکه رویکرد کتاب ارتقای فعالیت کلاسی بود، کلاس‌های درس فعال شدند. چرا که کتاب پیام‌های آسمانی به صورت فعالی طراحی شده است. از این رو دانش‌آموزان به هنگام تدریس معلم فعال و پویا می‌شوند. البته نرم‌افزارهای بسیار خوبی نیز از سوی دفتر تألیف برای این منظور طراحی شده که قابل توجه است.

فعالیت و مشارکت دانش‌آموزان در کتاب جدید بسیار زیاد است و آن‌ها با شور و هیجان در کلاس حاضر می‌شوند. از این رو سعی می‌کنم از دانش‌آموزان در تدریس کمک بگیرم. در ابتدای امر اهداف را از درس استخراج و برای خود مشخص می‌کنم. سپس کلاس درس را با دادن اطلاعات اندک به منظور راهنمایی دانش‌آموزان و سوق دادن آن‌ها به سوی هدف مورد نظر آغاز می‌کنم. دوست دارم خودشان به هدف برسند نه آنکه لقمه را آماده در دهانشان بگذارم.

باید توجه داشت که بسیاری از مطالب عنوان شده در کتاب پیام‌های آسمانی در متن زندگی دانش‌آموزان جاری است. از این رو سعی می‌کنم با دادن اطلاعاتی اندک آن‌ها را برای رسیدن به هدف مورد نظر درس تشویق کنم.

■ برای رسیدن به این هدف چه روش تدریسی را به کار می‌گیرید؟

از روش تدریس پرسش و پاسخ استفاده می‌کنم تا به هدف مورد نظر برسیم. با مشارکت دانش‌آموزان درس را آغاز می‌کنم و بیشتر سعی می‌کنم آنچه نیاز است خودشان به دست آورند و پس از کشف آن را بیان کنند. در واقع، موضوع درس را بدون آنکه چیزی بگویم از دانش‌آموز استخراج می‌کنم.

این روش به دلیل آنکه دانش‌آموز با سعی و تلاش خود توانسته است به مقصد برسد سبب به وجود آمدن شور و شمع در او می‌شود و این خود در نهایت سبب نهادینه شدن موضوع خواهد شد. البته سعی می‌کنم از مثال و داستان نیز بهره بگیرم و روش تدریس اکتشافی را مد نظر دارم. تکیه تدریس من بر کار گروهی، بارش فکری و رسیدن به نتیجه است.

■ چند درصد دانش‌آموزان در این روش تدریس مشارکت می‌کنند؟

به جرئت می‌توانم بگویم بیش از ۹۰ درصد دانش‌آموزان در این روش تدریس مشارکت می‌کنند.

■ با توجه به اینکه درس پیام‌های آسمان متشکل از بخش‌های مختلف اخلاقی، دینی و عقیدتی است، برای تدریس هر یک از این بخش‌ها چه روشی را پیشنهاد می‌کنید؟

در تدریس بخش‌های اخلاقی از داستان استفاده می‌کنم. مخصوصاً از مطالب و داستان‌های شهید مطهری. چرا که بسیار آموزنده هستند و من نیز ارادت خاصی به ایشان دارم. در واقع، باید بگویم داستان و فیلم در انتقال درست مسائل اخلاقی بسیار مؤثر است.

در آموزش بخش‌های عقیدتی، سعی می‌کنم دانش‌آموز خود کشف‌کننده مطلب باشد. در این خصوص نیز با استفاده از روش پرسش و پاسخ و ایجاد جو مشورتی و نظرخواهی، دانش‌آموزان با کمک یکدیگر به اصول دین و مسائل عقیدتی واقف می‌شوند.

در خصوص مباحث دینی و عملی به واجبات، مانند نماز، روزه و تیمم، در تدریس از دانش‌آموزان استفاده می‌کنم که به صورت نمایشی مبحث مورد نظر را تصویر می‌کنند و بقیه در این خصوص نظر می‌دهند که آیا عمل او اشکال داشته است یا نه. در واقع، دانش‌آموزان عملکرد یکدیگر را ارزیابی می‌کنند.

آموزش مطالب فرهنگی نیز به فراخور اوضاع اجتماعی تدریس می‌شود. از آنجا که دانش‌آموزان با اوضاع روز جامعه پیش می‌روند و معمولاً در جریان آنچه در رسانه و شبکه‌های اجتماعی می‌گذرد هستند، سعی می‌کنم برای تفهیم مطالب فرهنگی از جریانات روز جامعه استفاده کنم. اگر معلم با جریانات روز همراه و از آن‌ها مطلع باشد خواهد توانست نیازهای دانش‌آموز امروزی را پاسخ دهد.

هنگامی که نیاز به حفظ کردن و به خاطر سپردن مطالب باشد از روش اعضای گروه استفاده می‌کنم. به این صورت که مباحث درس را به چند بخش تقسیم می‌کنم و هر یک از اعضای گروه (که تعداد آن‌ها فرد است تا اعضای آن به دو گروه تقسیم نشوند) مسئول یادگیری یک بخش می‌شود.

در مرحله اول همه دانش‌آموزان درس مورد نظر را پیش‌خوانی می‌کنند. سپس مبحث مربوط به خودشان را می‌خوانند. در ادامه دانش‌آموزانی که مباحث یکسان دارند، کنار یکدیگر می‌نشینند و در مورد مطلبی که خوانده‌اند با هم گفت‌گو می‌کنند.

در آموزش
بخش‌های عقیدتی،
سعی می‌کنم
دانش‌آموز خود
کشف‌کننده
مطلب باشد. در
این خصوص نیز با
استفاده از روش
پرسش و پاسخ و
ایجاد جو مشورتی
و نظرخواهی،
دانش‌آموزان با
کمک یکدیگر به
اصول دین و مسائل
عقیدتی واقف
می‌شوند

البته باید به این نکته توجه داشت که دانش‌آموزان ضعیف در بین این گروه‌ها تقسیم می‌شوند تا با قرار گرفتن در کنار دانش‌آموزان قوی درس را یاد بگیرند. سپس هر یک از دانش‌آموزان به گروه خود باز می‌گردند و مبحث مورد نظر را برای اعضای گروه خود توضیح می‌دهند. در چنین شرایطی دانش‌آموزان با اجرای کار گروهی، درس را برای یکدیگر توضیح می‌دهند و سپس گروه‌ها سؤالات مورد نظرشان را از یکدیگر می‌پرسند تا اگر نکته مبهمی برایشان باقی مانده باشد رفع شود. این روش مورد پسند دانش‌آموز است و معلم در واقع نقش هدایت‌گر را دارد.

■ برای اجرای این روش تدریس چه مدت زمانی لازم است و آیا در مدت یک زنگ درسی تحقق می‌یابد؟

بسیاری از همکاران معتقدند که زمان کافی برای چنین روش تدریسی وجود ندارد اما باید بگوییم که این روش تدریس بیش از سایر روش‌ها در نهادینه شدن موضوع در دانش‌آموز تأثیرگذار است. البته این روش در طول زمان کلاس درس نیز قابل اجرا است. استفاده از این روش موفق‌تر خواهد بود از اینکه دانش‌آموز برای به‌خاطر سپردن و درک مفهوم وقت صرف کند و دبیر هم برای انتقال مطلب به زحمت بیفتد.

■ آیا از ابزارهای کمک‌آموزشی در تدریس استفاده می‌کنید؟ در این باره توضیح دهید.

صد در صد. در مرحله نخست به دنبال ساخت وسایل کمک‌آموزشی توسط دانش‌آموزان برای تدریس دینی نیستم. بیشتر سعی می‌کنم از کتاب‌های قابل قبول و شناخته شده در هر مبحث استفاده کنم. همچنین از نرم‌افزارهایی که ساختم استفاده می‌کنم. در برخی از مواقع نیز دانش‌آموزان برای درس جدید طبق الگویی که ارائه می‌دهم، نرم‌افزار طراحی می‌کنند. از تمام وسایل کمک‌آموزشی که از سوی مرکز تألیف ارسال شده است نیز استفاده می‌کنم. البته استفاده از پویانمایی (انیمیشن) و تصویر را نیز پیشنهاد می‌کنم؛ چرا که تأثیر آن‌ها بر ذهن دانش‌آموزان بسیار بیشتر از سخنان معلم است.

■ به نظر شما تفاوت درسی دینی با سایر دروس چیست؟ چرا لازم است معلم دینی توجه ویژه‌ای به چگونگی آموزش و استفاده از ابزارهای آموزشی در تدریس دینی داشته باشد؟

نکته‌ای که در زمینه تدریس دینی مورد توجه است، باز گذاشتن دست معلم در تغییر زمان تدریس دروس مختلف است. این تغییرات با توجه به مقتضیات زمان اجرا و پس و پیش می‌شود. به‌طور مثال، درسی که با عاشورا مرتبط است در آن روزها تدریس می‌شود. حتی اگر در ترتیب دروس، کلاس به آن درس نرسیده باشد.

معلم دینی باید فرصت‌هایی را فراهم کند تا دانش‌آموزان به تجربیات دینی دست یابند. به‌طور مثال، در خصوص نماز جماعت که صحبت می‌کنیم باید در آن فضا قرار بگیریم تا دانش‌آموزان با هم‌زاد پنداری، قرار گرفتن در شرایط را احساس کنند. هنگامی که پذیرش مباحث دینی با عقل و جان دانش‌آموز صورت گیرد و اجباری برای این امر در کار نباشد مسائل دینی در روح و جان دانش‌آموز نفوذ می‌کند و نهادینه می‌شود.

در این میان معلم باید با اخلاق خوب خود دانش‌آموزان را جذب کند، سپس در صدد تفهیم درس برآید. معلم دینی نباید کسی را کنار بگذارد، باید همه را در کنار خود داشته باشد. دست معلم دینی باید باز باشد تا تدریس را به کلاس محدود نکند. برای اجرای فعالیت‌های دینی مانند اعیاد و مراسم مذهبی باید پا را از کلاس فراتر گذاشت.

در این میان معلم دینی بهتر است به مباحثی همچون شیمی، ریاضی، علوم و جغرافیا اشراف داشته باشد. این گونه می‌توان اعتماد دانش‌آموزان را بیشتر جذب کرد و این امر توجه دانش‌آموزان را به درس بیشتر می‌کند.

■ پیشنهادتان برای بهبود برنامه درسی و برخورد بهتر با نوجوانان در درس دینی چیست؟

آموزش باید به‌صورت منظم انجام شود. باید مطمئن شویم که بین تدریس درس گذشته و درس جدید ارتباط برقرار شود. البته باید به این نکته توجه داشت که یکی از مهم‌ترین مسائلی که می‌تواند در تفهیم درس دینی تأثیرگذار باشد، رفتار معلم است. به‌طور مثال، به‌قولی که می‌دهیم عمل کنیم. اگر بر خواندن نماز اول وقت تأکید داریم خودمان به اجرای آن متعهد باشیم. در واقع، باید حرف و عملمان یکی باشد تا بتوان تأثیر آن را در دانش‌آموز دید. اگر دانش‌آموزان با دوگانگی، به‌خصوص از سوی معلم مواجه شوند نخواهند توانست بین آموزه‌ها و آنچه باید در عمل نمود پیدا کند ارتباط برقرار کنند.

نکته‌ای که در زمینه تدریس دینی مورد توجه است، باز گذاشتن دست معلم در تغییر زمان تدریس دروس مختلف است. این تغییرات با توجه به مقتضیات زمان اجرا و پس و پیش می‌شود. به‌طور مثال، درسی که با عاشورا مرتبط است در آن روزها تدریس می‌شود. حتی اگر در ترتیب دروس، کلاس به آن درس نرسیده باشد

